GÓRALE

ROBERT MACIĄG
KTOMIESZKA**W**POLSCE**.PL**

Kim są Górale?

Górale to mieszkańcy polskich gór – przede wszystkim Podhala, Spisza, Orawy, Pienin i Beskidu Śląskiego. Etnicznie są Polakami, ale ich kultura, strój, muzyka i gwara odróżniają ich od mieszkańców nizin. W codziennej mowie posługują się gwarą góralską, pełną archaicznych słów, naleciałości słowackich i wołoskich.
Religijnie większość górali to katolicy, a wiara odgrywa ważną rolę w ich życiu. Widać to w pięknych, drewnianych kościołach, w procesjach w Boże Ciało i w święceniu pokarmów na Wielkanoc. W wielu domach obok zdjęć rodzinnych wiszą obrazy Matki Boskiej Ludźmierskiej – patronki Podhala.

Skąd się wzięli?

Historia górali to opowieść o ludziach, którzy potrafili oswoić surowe górskie warunki. Od średniowiecza osiedlali się tu przybysze z nizin Małopolski, ale też migranci z południa – Słowacy, Czesi, a przede wszystkim Wołosi, pasterze z Karpat. To oni przynieśli zwyczaj sezonowego wypasu owiec na halach, budowę długich drewnianych domów, a nawet niektóre elementy stroju.
Góralskie życie toczyło się w rytmie przyrody: wiosną i latem wypas owiec, zbiór siana, jesienią prace polowe, zimą wieczory przy piecu. Tam rodziły się opowieści o zbójnikach, duchach gór i legendarnym Janosiku.

Kultura, którą słychać z daleka

Muzyka góralska jest jak echo hal – mocna, rytmiczna, pełna energii.
Skrzypce, basy, dudy podhalańskie, trombity – to instrumenty, które rozbrzmiewały na weselach, festynach i w bacówkach. Melodie bywały wesołe, ale też przejmująco smutne, jakby niosły wspomnienie dawnych wędrówek i trudów życia.
Strój góralski jest równie charakterystyczny: mężczyźni noszą białe, wełniane spodnie z parzenicami (haftowane, czerwono-czarne ornamenty), koszule i czarne kapelusze ozdobione muszelkami lub piórem. Kobiety – barwne spódnice, gorsety wyszywane koralikami, haftowane chusty i ciężkie sznury czerwonych korali.
Stroje te widać szczególnie podczas świąt kościelnych i uroczystości rodzinnych.

POLSKA RÓŻNYCH KULTUR

robb MACIĄG ETNO WARSZTATY
Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
ZREALIZOWANO W RAMACH STYPENDIUM MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Kuchnia góralska

Kuchnia góralska powstała z tego, co dawały góry i pola. Najsłynniejszy jest chyba oscypek – wędzony ser owczy w kształcie wrzeciona, wyrabiany według tradycyjnej receptury w bacówkach. Latem można zobaczyć, jak baca z juhasami robi bundz – świeży, biały ser – i żentycę, lekko kwaśne, owcze mleko.
Na góralskim stole królują też: moskole (placki ziemniaczane pieczone na blasze), kwaśnica z kapusty i baraniny, pierogi z bryndzą, hałuski, a w święta – kołacze i makowce. W wielu domach do dziś piecze się chleb w piecu opalanym drewnem.

Górale a historia Polski

Choć kojarzymy ich z turystyką, Górale odegrali ważną rolę w historii Polski.
W XIX wieku byli przewodnikami i ratownikami dla pierwszych taterników.
W czasie powstań narodowych pomagali w przerzucie broni i ludzi przez granicę.
W II wojnie światowej wielu działało w partyzantce.

Jednocześnie historia Podhala zna też mroczniejszy epizod – Goralenvolk. Była to próba przekonania górali do współpracy z okupantem niemieckim, oparta na idei, że górale są „odrębnym narodem". Absolutna większość Górali odrzuciła te propozycje, a ci, którzy ulegli, po wojnie spotkali się z ostracyzmem.

Jeśli wędrując po Podhalu natkniesz się gdzieś na swastykę - pamiętaj - to góralski „krzyżyk niespodziewany". To jeden z tych dawnych symboli, które przez wieki miały przynosić ludziom światło i spokój. W tradycji podhalańskiej oznaczała słońce, pomyślność i szczęście, a przy okazji pełniła funkcję amuletu chroniącego przed złem czającym się w codziennym życiu górali. Dlatego właśnie pojawiała się niemal wszędzie: na belkach chałup, na drewnianych skrzyniach, na elementach stroju i sprzętach domowych. Była częścią ich świata.
Dziś jej dawne, słowiańskie znaczenie bywa mylone z nazistowskim symbolem, choć oba znaki nie mają ze sobą nic wspólnego poza przypadkowym podobieństwem kształtu.

Gdzie mieszkają?

Najbardziej znani są górale podhalańscy z Zakopanego, Kościeliska, Bukowiny Tatrzańskiej i Nowego Targu. Ale góralszczyzna jest różnorodna: żywieccy w Beskidzie Żywieckim, orawscy i spiscy na pograniczu, pienińscy nad Dunajcem, a górale śląscy w rejonie Istebnej i Wisły oraz Górale Ruscy (lub Wschodni) czyli Łemkowie i Bojkowie.
Każda grupa ma swoją gwarę, ornamenty w stroju i własne melodie.

robb MACIĄG ETNO WARSZTATY

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

ZREALIZOWANO W RAMACH STYPENDIUM MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Znane postacie

Jest ich naprawdę bardzo dużo. Spośród nich można wymienić:
Józef Tischner – ksiądz i filozof, który potrafił mówić o wartościach ludzkich gwarą góralską.
Stanisław Witkiewicz – twórca stylu zakopiańskiego w architekturze, inspirowanego góralszczyzną.
Kamil Stoch – skoczek narciarski z Zębu, ambasador sportowej dumy Podhala.
Alicja Monika Bachleda-Curuś – polska aktorka i piosenkarka.
Andrzej Bargiel - himalaista, który jako pierwszy człowiek zjechał na nartach z Mount Everestu i K2

Zabytki i miejsca warte odwiedzenia

Jeśli chodzi o Górali Podhalańskich to warto zobaczyć stary kościółek na Pęksowym Brzyzku w Zakopanem i cmentarz zasłużonych Podhalan.
Drewniane wille w stylu zakopiańskim, bacówki na halach, kapliczki w górskich dolinach – to ślady historii i wiary górali.
W Pieninach warto wejść na Trzy Korony i zwiedzić Szczawnicę.
Na Śląsku trzeba odwiedzić Trójstyk nieopodal miejscowości Jaworzynka - miejsce w którym spotykają się granice Polski, Słowacji i Czech.

Wpływ na polską kulturę

Muzyka góralska inspirowała Karola Szymanowskiego i wielu współczesnych artystów.
Styl zakopiański stał się symbolem polskiej architektury drewnianej.
Oscypek i kwaśnica są znane w całym kraju, a góralskie motywy zdobią ubrania, biżuterię i wnętrza.

Jak poznać bliżej góralską kulturę?

Wziąć udział redyku - sprowadzaniu owiec jesienią z wypasu
Spróbować oscypka prosto z bacówki i porozmawiać z bacą.
Posłuchać kapeli góralskiej w karczmie po dniu wędrówki.

POLSKA RÓŻNYCH KULTUR

ktomieszkawpolsce.pl/gorale

robb MACIĄG ETNO WARSZTATY

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

ZREALIZOWANO W RAMACH STYPENDIUM MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO